

Wiesław Wenz

Prawa duchownych w Kodeksie Kanonów Kościołów wschodnich

Wrocławski Przegląd Teologiczny 11/2, 97-114

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. WIESŁAW WENZ

PRAWA DUCHOWNYCH W KODEKSIE KANONÓW KOŚCIOŁÓW WSCHODNICH

WPROWADZENIE

Nauka kodeksowa określa fundamentalne prawa osoby ludzkiej wynikające z godności człowieka, z faktu przyjęcia chrztu świętego, a także wskazuje na podstawowe uprawnienia tych mężczyzn, o których – według roztropnej oceny własnego biskupa albo kompetentnego przełożonego wyższego – zdecydowano, że prawdziwie posiadają zdolności i przymioty pozwalające im na przyjęcie święceń kapłańskich¹. Zanim jednak kandydaci przyjmą święcenia, powinni zostać należyście przygotowani i pouczeni o istocie święceń diakonatu i kapłaństwa, o prawach i obowiązkach wynikających z przyjmowanych stopni sakramentu Wieczernika². Również w Kodeksie Kanonów Kościołów wschodnich (KKKW), który został promulgowany przez Ojca Świętego Jana Pawła II 18 października 1990 roku

¹ Potrzebne przymioty to m.in. nieskażona wiara, prawidłowa intencja przyjęcia święceń, wymagana wiedza, powszechnie dobra opinia, nienaganność w obyczajach, posiadanie wypróbowanych cnót chrześcijańskich, odpowiednie przymioty zdrowia fizycznego i psychicznego. Por. Kodeks Prawa Kanonicznego (dalej: KPK), Przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu Polski, Poznań – Pallottinum 1984, kan. 1029.

² Por. tamże, kan. 1027-1028; por. A. Zuberbier, *Stosunek między kapłaństwem powszechnym a kapłaństwem hierarchicznym. Teologiczny punkt widzenia*, w: *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne*, Lublin 1998, s. 33-41.

Konstytucją apostolską *Sacri canones*³, interesujące nas zagadnienie znalazło swoje poczesne miejsce w tytule X: Duchowni, w kan. 323-398. Obowiązkom duchownych w KKKW zostało poświęcone poprzednie opracowanie⁴. W obecnym studium porównawczym podejmę próbę wskazania na podstawowe prawa duchownych w katolickich Kościołach wschodnich w kontekście praw i niektórych obowiązków obligatoryjnie wymienionych przez promulgowany 25 stycznia 1983 roku łaciński Kodeks Prawa Kanonicznego⁵, który zawiera wolę prawodawcy, aby postawa osoby duchownej względem Bożych tajemnic opierała się na mocnym fundamencie prawdziwych cnót życia chrześcijańskiego⁶.

PRAWA WSPÓLNE WSZYSTKIM DUCHOWNYM W KATOLICKICH KOŚCIOŁACH WSCHODNICH

Wydaje się, że w tym zakresie myśl eklezjologiczna nie może pominąć antropologii teologicznej, ponieważ Kościół urzeczywistniający się w pełni również w katolickich Kościołach wschodnich jest wspólnotą ludzi odkupionych w Chrystusie. Zarówno duchowni, jak i świeccy stali się przez chrzest członkami tej zbawczej wspólnoty, mogąc realizować wspólnotowość życia w tej społeczności eklezjalnej również ze względu na swoją osobową godność⁷. W tym miejscu odnosząc się do praw duchownych obligatoryjnie wymienionych w KKKW, które są wspólne wszystkim duchownym katolickich Kościołów wschodnich, powinniśmy zachować w pamięci także i te powinności, jakie przysługują duchownym z racji ich podstawowej, a więc chrzcielnej przynależności do Ludu Bożego, tak by w nich nie uchybić zasadom wynikającym z prawa naturalnego, prawa Bożego i prawa kościelnego⁸. Okoliczności te zobowiązują również do dokładnego poznania i świadomego chronienia praw każdego wiernego, także praw osoby duchownej. Osoba ta z racji godności ludzkiej i sakramentu chrztu św. zawsze winna wewnętrznie identyfikować się ze wszystkimi prawami członków Ludu Bożego, zanim po prostu korzystać z przysługujących jej praw i wiernie realizować obowiązki, odno-

³ Por. Jan Paweł II, Konstytucja apostolska „*Sacri canones*” z dnia 18 X 1990 roku, w: *Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich promulgowany przez Papieża Jana Pawła II*, Lublin 2002, s. 29-41.

⁴ W. Wenz, Obowiązki duchownych w *Kodeksie kanonów Kościołów wschodnich*, w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 10 (2002) nr 1, s. 141-162.

⁵ Por. kan. 273-289 KPK.

⁶ Por. Віктор Д. Поспівил, *Східні Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, Львів 1997, s. 185.

⁷ Por. Paweł VI, *Przemówienie na II Międzynarodowym Kongresie Prawa Kanonicznego*, 17 IX 1973, w: „*Communications*” 5(1973) 125.

⁸ Por. G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, Kraków 1996, s. 79.

szące się do aktualnie sprawowanej funkcji, zadania czy urzędu kościelnego. Taki program działania jest obowiązujący, bowiem prawodawca kościelny autorytatywnie potwierdził prawdziwą równość w godności i działaniu pomiędzy wszystkimi wiernymi⁹. Prawodawca wskazał również na nierówność pomiędzy nimi samymi, ponieważ w osobowym życiu każdy człowiek aktualizuje swoje powołanie, które Chrystus powierzył Kościołowi. Tak więc każdy otrzymuje do wypełnienia na świecie ściśle określoną misję, w sposób jemu właściwy, według własnego stanu prawnego i własnych zadań¹⁰. W takich okolicznościach płaszczyzną równości pomiędzy wszystkimi wiernymi jest ich chrzcielne wcielenie do Kościoła i wejście w „posiadanie” praw i obowiązków właściwie przynależnych każdej osobie (chrześcijaninowi)¹¹. Zaś zasygnalizowana wyżej nierówność opiera się na nabyciu przez duchownego odpowiednich uprawnień, wynikających z różnych funkcji i posług, opisanych przez różnorodność charyzmatów, które każdy może odkryć w sobie i rozwinąć je w Kościele w obrębie niepowtarzalności swego kapłańskiego powołania. Jednakże powinien to przeżywać ze świadomością, aby chronić wspólnotę Kościoła przed rozbiciem i wspierać innych w godnym korzystaniu z ich uprawnień, jak również w odpowiedzialnej realizacji istotnych obowiązków¹².

Podstawowym źródłem praw wiernych świeckich może być ich faktyczna przynależność do wspólnoty Ludu Bożego¹³, udział w potrójnej misji Chrystusa (nauczania – uświęcania – pasterzowania)¹⁴ i wypełnianie szczególnego powołania kapłańskiego¹⁵. Zaś podstawowym źródłem praw dla duchownych obu obrządków staje się ich bezpośredni udział w misterium kapłaństwa Jezusa Chrystusa, od chwili

⁹ Źródłem takiego stanu rzeczy jest chrzcielna tajemnica wcielenia w Chrystusa i ukonstytuowanie w Lud Boży, a przez to bezpośrednie uczestnictwo w Chrystusowej misji kapłańskiej, prorockiej i królewskiej. Por. kan. 204 §1, 208 KPK.

¹⁰ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska „Christifideles laici” z dnia 30 grudnia 1988 roku*, nr 17, w: *Adhortacje Ojca Świętego Jana Pawła II*, t. I, Kraków 1996, s. 293.

¹¹ Por. kan. 96 KPK.

¹² „Zadaniem własnym prawa kościelnego jest właśnie to, by wierni przewyżczali własny indywidualizm i urzeczywistniali swoje powołanie, zarówno osobiste, jak i wspólnotowe, ponieważ cel prawa w Kościele jest dwójaki: chronić wspólnotę kościelną i wspierać prawa poszczególnych wiernych”. G. Ghirlanda, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*, s. 84.

¹³ Por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, Kraków 1985, s. 74-119.

¹⁴ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o apostołstwie świeckich „Apostolicam actuositatem”*, nr 2; *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium”*, nr 31; por. *Instrukcja o niektórych kwestiach dotyczących współpracy wiernych świeckich w ministerialnej posłudze kapłanów*, w: „L’Ossevatore Romano”, wyd. polskie, 12 (208) 1998, s. 30-40.

¹⁵ Por. J. Dyduch, *Obowiązki i prawa wiernych świeckich w prawodawstwie soborowym*, s. 179-211.

przyjęcia święceń kapłańskich w stopniu diakona i prezbitera¹⁶. Rozdział III tytułu X Kodeksu Kanonów Kościołów wschodnich został zatytułowany jako prawa i obowiązki duchownych. Tak więc niniejsze opracowanie, przy zachowaniu kodeksowej systematyki, zostanie poświęcone wyłącznie prawom wspólnym wszystkim duchownym katolickich Kościołów wschodnich.

1. Prawo duchownego do otrzymania urzędu – posługi – zadania

W systematyce KKKW pierwszym prawem duchownego katolickich Kościołów wschodnich jest prawo otrzymania od własnego biskupa eparchialnego, z uwzględnieniem wymogów prawa, jakiegoś urzędu, posługi lub zadania do wykonania w eklezjalnym posługiwaniu¹⁷. Ten sam prawodawca kościelny w Kodeksie łacińskim z determinacją rozstrzygnął, że tylko duchowni mogą otrzymać urzędy, do wykonywania których jest konieczna władza przyjętych święceń lub kościelna władza rządzenia¹⁸. Dlatego ten, kto nie został jeszcze wyświęcony na kapłana, nie może ważnie otrzymać urzędu kościelnego związanego z pełnym duszpasterstwem. Również w katolickich Kościołach wschodnich do wypełniania urzędu kościelnego potrzebne jest wykonywanie władzy święceń¹⁹ oraz władzy rządzenia. W realizacji tej posługi mogą z duchownym aktywnie współdziałać, zgodnie z przepisami prawa, również wierni świeccy²⁰. W tym miejscu trzeba przywołać zasadę, w myśl której wierni świeccy w porządku Kościoła łacińskiego mogą pełnić tylko te urzędy, które nie wymagają władzy święceń i władzy rządzenia²¹, chociaż są także powoływani na urzędy kościelne. Poprzez nie otrzymują bezpośrednią możliwość istotnego współdziałania w wykonywaniu władzy rządzenia, np. wykonując urząd sędziego w trybunale kolegiałnym²² oraz pełniąc inne ważne funkcje,

¹⁶ Por. kan. 266 § 1 KPK; „Na mocy ustanowienia Bożego [...] są oni mianowicie konsekrowani i przeznaczeni ażeby – każdy odpowiednio do swojego stopnia, wypełniając w osobie Chrystusa – Głowy zadania nauczania, uświęcania i kierowania – byli pasterzami Ludu Bożego”. Kan. 1008 KPK.

¹⁷ „Ius habent clerici obtinendi a proprio Episcopo eparchiali praemissis iure requisitis aliquod officium, ministerium vel munus in servitium Ecclesiae exercendum”. KKKW, kan. 371 § 1.

¹⁸ Por. kan. 274 § 1 KPK.

¹⁹ Por. kan. 150 KPK.

²⁰ Por. kan. 129 § 1 KPK; J. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła w świetle instrukcji „Ecclesiae de mysterio”* w: Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne, Lublin 1998, s. 43-53; por. W. Wenz, „Różnorodność posługiwania” wiernych świeckich w postannictwie Kościoła partykularnego w myśl Instrukcji Stolicy Apostolskiej z 15 VIII 1997 r., w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 7 (1999) nr 1, s. 175-187.

²¹ Por. kan. 228 § 1 KPK.

²² Por. kan. 1421 § 2; 1435 KPK; por. I. Gordon, *Novus processus nullitatis matrimonii iter cum adnotationibus*, Romae 1983, s. 5-7; T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 84.

jak urząd notariusza, obrońcy węzła małżeńskiego czy rzecznika sprawiedliwości. Gdyby zaistniała faktyczna wątpliwość, czy pełnienie danego urzędu jest wprost zastrzeżone tylko duchownemu, to właściwa władza kościelna na pewno poda słuszne rozstrzygnięcie w tej kwestii.

W KKKW znajduje się również norma, dotycząca możliwości wypełniania przez duchownych katolickich Kościołów wschodnich zawodu świeckiego. Ta formalna możliwość uprawiania równoległe zawodu świeckiego może stać się prawem duchownych katolickich Kościołów wschodnich. Dla ścisłości w egemplifikacji należy dodać, że może się to jednak dokonywać wyłącznie po uzyskaniu zgody od własnego Hierarchy²³. Obecnie zatrudnianie duchownych w zawodach cywilnych, zwłaszcza w Kościołach wschodnich ze względu na licznie małe wspólnoty, jest konieczne w wielu krajach w celu zabezpieczenia socjalnego minimum życiowego danej osoby. Wskazuje się aktualnie na możliwości podjęcia przez duchownych pracy w niepełnym wymiarze godzin roboczych, zwłaszcza jako nauczających w szkołach katolickich²⁴, aby mogli zapewnić sobie, a często i swojej rodzinie środki konieczne do materialnego utrzymania. Bowiem środki materialne ofiarowane współcześnie przez małą i ubogą wspólnotę eklezjalną mogą zasadniczo nie wystarczać na zaspokojenie podstawowych potrzeb wynikających z regularnie podejmowanych posług religijnych, rodzinnych i życiowych²⁵.

2. Prawo do wyboru celibatu

Wyjaśnieniu tej kwestii prawodawca poświęcił cztery kanony w promulgowanym Kodeksie Kanonów Kościołów wschodnich²⁶. Wyczuwa się już na początku niezwykle pedagogiczne podejście prawodawcy w prezentowaniu tego prawa duchownych, bowiem wskazuje on, że celibat duchownych, wybrany ze względu na królestwo niebieskie i tak stosowny dla kapłańskiego posługiwania, powinien być wszędzie szczególnie wysoko ceniony, zgodnie z nakazem tradycji Kościoła powszechnego²⁷. W tym miejscu należy się czytelnikowi zwięźle wyjaśnienie, że popularnie przez celibat rozumiemy rezygnację konkretnej osoby z realizacji prawa do zawarcia małżeństwa, co skutkuje życiem w bezżenności i fizycznej samot-

²³ „Ut vero professionem civilem exercere possint, requiritur licentia proprii Hierarchae”. Kan. 371 § 3 KKKW.

²⁴ Por. Віктор Д. Поспішил, *Східні Католицькі Церковні право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 185-186.

²⁵ Por. W. Wenz, *Obowiązki duchownych w Kodeksie Kanonów Kościołów wschodnich*, w: „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 10 (2002) nr 1, s. 148-149.

²⁶ Por. KKKW, kan. 373-376.

²⁷ Por. KKKW, kan. 373.

ności. W odniesieniu do łacińskiej normy kodeksowej interesuje nas przede wszystkim celibat jako świadome zobowiązanie duchownego, wynikające nie z nakazu Kościoła, ale z faktu przyjęcia święceń kapłańskich w stopniu diakona. Tak więc źródłem celibatu jest własne zobowiązanie się kandydata do święceń. To zobowiązanie się jest jednak warunkiem koniecznym dopuszczenia tej osoby do diakonatu w Kościele łacińskim²⁸. Fakt dobrowolnego przyjęcia zobowiązania do zachowania celibatu ujawnia, iż kandydat do święceń ofiaruje Chrystusowi i Kościołowi swoją całkowitą gotowość do pełnienia posługi jako celibatariusz, dzięki czemu niepodzielnym sercem zjednoczy się z samym Mistrzem oraz w wolności podejmie służbę Bogu i ludziom²⁹.

W Kodeksie Prawa Kanonicznego obowiązek duchownych do zachowania ze względu na królestwo niebieskie doskonałej i wieczystej wstrzeźliwości, a więc celibatu, nie oznacza tylko życia wyłącznie w stanie bezżeństwa. By kapłan mógł autentycznie służyć celowi, na który wskazał sam Jezus Chrystus (bezżeństwo dla Królestwa), koniecznie musi łączyć życie z praktyką doskonałej i dożgonnej czystości, a więc z dobrowolną i świadomą decyzją o wyłączności jego działań aseksualnych. Stąd duchowni nie powinni narażać się na niebezpieczeństwo utraty czystości serca i ciała, z należytą roztropnością winni czuwać nad nawiązywaniem znajomości i wspólnoty osób, by nie wystawiać na utratę tego szczególnego daru Bożego oraz nie spowodować zgorszenia wśród wiernych³⁰. W Kościele łacińskim biskup diecezjalny może wydać normy szczegółowe prawa partykularnego, jak również w jego kompetencji leży ocena, w jakim zakresie w poszczególnych przypadkach duchowny zachował ten obowiązek³¹ lub dopuścił się istotnego wykroczenia³².

²⁸ Por. kan. 1037 KPK; por. G. Ghirlanda, *De Ecclesiae munere sanctificandi. De Ordine. Adnotationes in Codicem*, Romae 1983, s. 26.

²⁹ Por. kan. 277 §1 KPK; por. Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*, nr 16.

³⁰ Por. kan. 277 §2 KPK. Chodzi tu również o zakaz przebywania w otoczeniu osób podejrzanych, które mogą osobę duchowną narazić na niezachowanie wstrzeźliwości, doprowadzić do zniesławienia duchownego. Chodzi tu na pewno o osoby obojga płci. Kodeks z 1917 r. precyzował, że osób podejrzanych nie można ani przetrzymywać u siebie, ani uczęszczać do nich, ani się z nimi nawet spotykać. Por. KPK (1917), kan. 133.

³¹ Por. tamże, §3.

³² Np. duchowny, który usiłował zawrzeć małżeństwo, choćby tylko cywilne, z mocy prawa traci swój urząd kościelny (por. kan. 194§ 1 n. 3), zaciąga suspensę *latae sententiae*, a jeśli nie przyjął upomnienia i nie naprawił zgorszenia, może być ukarany surowszymi karami, nawet zwolnieniem ze stanu duchownego (kan. 1394 §1). Za konkubinaty i inne wykroczenia duchownych przeciwko VI przykazaniu prawo przepisuje słuszne kary (kan. 1395).

Bezspornie tradycja katolickich Kościołów wschodnich nieustannie ceni celibat duchownych, zwłaszcza wybrany ze względu na królestwo niebieskie i jako taki uważa go za najbardziej odpowiedni dla stanu duchownego³³. Jednakże w KKKW nie znajdziemy klasycznej definicji celibatu kapłańskiego, gdyż prawodawca założył już w promulgowanym tekście Kodeksu łacińskiego, że jest on szczególnym darem Bożym, dzięki któremu święci szafarze mogą niepodzielnym sercem łatwiej złączyć się z Chrystusem³⁴. Tak więc konsekwencją takiego spojrzenia jest fakt, że celibatariusze w swoim posługiwaniu nie muszą dzielić swego serca z inną osobą, np. w małżeństwie³⁵.

Prawodawca, prezentując istotne prawo duchownych katolickich Kościołów wschodnich do wyboru celibatu kapłańskiego, jednoznacznie wskazał wiernym na obowiązek szczególnego poważania stanu duchownego tych mężczyzn, którzy są związani małżeństwem. Historycznie zostało to prawnie usankcjonowane przez praktykę Kościoła pierwotnego, bezsprzecznie i nieprzerwanie kontynuowaną we wspólnotach Kościołów wschodnich³⁶. Mając zatem tak klarownie i precyzyjnie określoną dyscyplinę prawną w zakresie praktyki Kościołów wschodnich, należy zdecydowanie odrzucić wszelkie nieporozumienia i zawirowania, jakie czasem mogą wynikać z okolicznościowych doniesień prasowych i dziennikarskich manipulacji, podnoszących np. kwestię zezwolenia Ojca Św. na udzielenie święceń kapłańskich kilku osobom należącym do Kościoła łacińskiego, a trwającym w związkach małżeńskich, jednakże pod warunkiem, że zachowają wstrzeźliwość od współżycia płciowego. Idąc za wolą prawodawcy w KKKW, należy stwierdzić, że skoro prawnie udzielono im zgody, aby mogli dzielić swe serce pomiędzy służbą Bogu i Kościołowi a żoną, to formalne zakazanie aktów płciowych małżonkom wydaje się być pozbawione sensu, o ile pożycie seksualne nie jest rozumiane wyłącznie w znaczeniu manichejskim³⁷. Normy Kodeksu Katolickich Kościołów wschodnich – zgodnie z wolą prawodawcy – obligują wyraźnie, aby z należnym szacunkiem i poważaniem odnosić się do historycznej tradycji funkcjonowania we wspólnocie eklesjalnej duchownych żonatych, jak miało to miejsce od początków chrześcijaństwa, a co znajduje swoją realizację i kontynuację w praktyce wspól-

³³ Por. Віктор Д. Посніпін, *Східне Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 186.

³⁴ Por. kan. 277 §1 KPK.

³⁵ Por. Віктор Д. Посніпін, *Східне Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 185-186.

³⁶ „(...) item status clericorum matrimonio iunctorum praxi Ecclesiae primaevae et Ecclesiarum orientalium per saecula sancitus in honore habendus est”. KKKW, kan. 373.

³⁷ Por. Віктор Д. Посніпін, *Східне Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 186.

not katolickich Kościołów wschodnich³⁸. Prezentowane wyżej prawo kandydatów do kapłaństwa, umożliwiające im osobisty wybór celibatu bądź życia małżeńskiego przed przyjęciem święceń, nadal należy odczytywać jako wierną aktualizację w zachowaniu bogatej różnorodności tradycji wschodniej. Różnice w dyscyplinie norm kodeksowych Kościoła łacińskiego i KKKW nie wprowadzają zamieszania, lecz tylko chronią to, co przez wieki zostało przyjęte jako tożsamość każdej wspólnoty. Prawo do wyboru celibatu, zachowane dla kandydatów katolickich Kościołów wschodnich, stało się w normach łacińskiego Kodeksu Prawa Kanonicznego obowiązkiem wyboru bezżenności ze względu na królestwo niebieskie.

W tym miejscu warto jednak zauważyć, że wolą prawodawcy jest, aby wszyscy duchowni katolickich Kościołów wschodnich, a więc żonaci i celibatariusze, jaśnili blaskiem czystości. W tym celu prawo partykularne tych wspólnot katolickich powinno ustanowić odpowiednie środki, umożliwiające im osiągnięcie tego celu³⁹. Na duchownych żonatyh spoczywa jednak kodeksowe zobowiązanie do dawania innym chrześcijanom doskonałego wzoru prowadzenia życia rodzinnego i wychowania dzieci⁴⁰. Natomiast odnośnie do życia celibatariuszy prawodawca zalecił, aby wśród nieżonatyh duchownych popierano prowadzenie godnego pochwały życia wspólnego. Prawodawca jest jednak świadomy, że obecne okoliczności nie zawsze pozwalają na wprowadzenie tego zalecenia, aby życie wspólne celibatariuszy katolickich Kościołów wschodnich stało się zwyczajem powszechnym. Jednakże celibatariusze powinni wzajemnie celowo wspomagać się w prowadzeniu życia duchowego i intelektualnego tak, by mogli skuteczniej współdziałać w zleconym posługiwaniu⁴¹. Tak więc praktyka życia wspólnego lub współdziałania powinna dynamizować apostołskie posługiwanie duchownych. Stąd prawodawca KPK zalecił, aby duchowni podejmowali jedną z możliwych dla nich form życia wspólnego, a tam, gdzie ono już istnieje, by zostało przez nich zachowane⁴². Należy zauważyć, że nikt w Kościele nie ukrywa, iż życie we wspólnocie jest wymagające i trudne. Jednak pojawiające się trudności nie powinny odstra-

³⁸ Tamże.

³⁹ „Clerici caelibes et coniugati castitatis decore elucere debent; iuris particularis et statuere opportuna media ad hunc finem assequendum adhibenda”. KKKW, kan. 374; por. kan. 277 KPK; por. Віктор Д. Посіпінні. *Східне Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 186.

⁴⁰ „In vita familiari ducenda atque filiis educandis clerici coniugati ceteris christifidelibus praeclarum exemplum praebeant”. KKKW, kan. 375.

⁴¹ „Vita communis inter clericos caelibes laudanda, quatenus fieri potest, foveatur, ut ipsi in vita spirituali et intellectuali colenda mutuo adiuventur et aptius in ministerio cooperari possint”. KKKW, kan. 376; por. kan. 280 KPK; por. Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis” z dnia 7 grudnia 1965 r.*, nr 8.

⁴² Por. kan. 280 KPK.

szać od podjęcia form takiego współlístnienia i współdziałania. Życie wspólne dla samych duchownych na pewno jest korzystniejsze, skoro Kościół zalecił tę formę wspólnotowości, zwłaszcza w trosce o umocnienie kondycji ludzkiej i doświadczenie daru braterstwa⁴³. Życie wspólne duchownych łacińskich i wschodnich Kościołów partykularnych może przyjąć różną formę, np. może polegać na wspólnym zamieszkiwaniu, stołowaniu się, praktykowaniu częstych spotkań formacyjnych czy też na odprawianiu wspólnej Liturgii godzin i modlitw zgodnie z tradycją Kościoła *sui iuris*⁴⁴.

3. Prawo do wyłącznego kierowania się normami partykularnymi w kwestii noszenia stroju duchownego

Normy promulgowanych Kodeksów Jana Pawła II zawierają zróżnicowane zapisy dotyczące duchownych łacińskich i katolickich Kościołów wschodnich w kwestii noszenia stroju duchownego. Prawodawca w KPK zobowiązuje wszystkich duchownych łacińskich do noszenia odpowiedniego stroju kościelnego⁴⁵, zaś duchownym wschodnim daje tylko ogólne wskazanie, aby w tym, co się tyczy stroju duchownego, wyłącznie zachowali prawo partykularne⁴⁶. Należy dopowiedzieć, że swoim strojem duchowni katolickich Kościołów wschodnich we wszystkich częściach świata, zwłaszcza wśród chrześcijan wschodnich, publicznie okazali swą przynależność do służby Kościoła *sui iuris*. Dawniej i obecnie nastawienie oraz zwyczaje w różnych krajach świata były i są bardzo odmienne, dlatego prawodawca nie zobowiązał prawem powszechnym, lecz partykularnym do zachowania dyscypliny w tej kwestii⁴⁷. Natomiast w ogólnym porządku prawnym Kościoła łacińskiego duchowni zawsze powinni nosić odpowiedni strój kościelny. Prawodawca wskazał, iż szczegółowe przepisy w tej sprawie wydaje Konferencja Episkopatu, jak również ważne są miejscowe zwyczaje, zawsze jednak zgodne z przepisami prawa⁴⁸. Lakoniczny przepis prawa kodeksowego nie określa *de facto* stroju osób duchownych, lecz tylko stwierdza fakt jego istnienia oraz powin-

⁴³ Por. J. Kałowski, *Życie braterskie we wspólnotocie. Studium prawnohistoryczne*, Warszawa 1999, s. 66-72.

⁴⁴ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”*, nr 8; por. KKKW, kan. 377; por. kan. 276 KPK.

⁴⁵ Powinni to czynić zgodnie z przepisami wydanymi przez Konferencję Episkopatu, zwyczajów miejscowych, zgodnych z przepisami prawa. Por. kan. 284 KPK.

⁴⁶ Por. KKKW, kan. 387.

⁴⁷ Por. Віктор Д. Поспішил, *Східні Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 188.

⁴⁸ Por. kan. 284 KPK.

ność noszenia stroju. Należy dodać, że Konferencja Episkopatu Polski wydała stosowne przepisy odnośnie do stroju duchownych. Normy partykularne i zwyczaje polskie zaliczają do stroju osób duchownych czarną sutannę oraz garnitur i koszulę z koloratką⁴⁹. Jest to codzienny strój duchownych, w odróżnieniu od stroju liturgicznego, do używania którego odnoszą się szczegółowe przepisy liturgiczne i prawne wymogi sprawowania świętych czynności w akcie liturgicznym. Noszenie stroju kościelnego przez duchownych staje się również obecnie niezbędnym świadectwem i widzialnym znakiem, który zobowiązuje duchownych do godnego zachowania i permanentnego świadczenia o jedności z Chrystusem i Kościołem: „Suknia kapłańska w opinii większości ludu wierzącego jest nie tylko tradycyjnym, ale bardzo czcigodnym i powszechną wciąż otaczanym ubiorem sług ołtarza. Lekko-myślne zerwanie z tą spuścizną licznych pokoleń kapłańskich nie tylko nie byłoby zrozumiane właściwie, ale w wielu wypadkach stałoby się zgorzeniem i zewnętrznym wyrazem laicyzacji”⁵⁰. W takim klimacie należy również postrzegać noszenie stroju przez wschodnich duchownych katolickich, którzy do świadectwa o ewangelicznej jedności z Chrystusem i Kościołem powszechnym dołączają deklarację jedności ze swoją eklezjalną wspólnotą *sui iuris*⁵¹.

4. Prawo do korzystania z godności i odznaczeń

KKKW dokładnie normuje okoliczności związane z korzystaniem przez duchownego z praw i oznak, które bezpośrednio są związane z piastowaną przez niego godnością. Zasadniczo korzystanie z nich przez duchownego jest ograniczone terytorium, na którym legalnie wykonuje władzę przełożony, który takie prawa, oznaczenia i godności nadał, lub na terytorium innej władzy, która bez zastrzeżeń

⁴⁹ „Episkopat Polski przypomina, że: 1 – Sutanna, względnie habit zakonny są ubiorem zasadniczym duchowieństwa polskiego; 2 – Sutanna, względnie habit zakonny są strojem bezwzględnie obowiązującym: a) podczas wszelkich funkcji liturgicznych, b) w kancelarii parafialnej, c) w nauce religii w punktach katechetycznych, d) ile razy kapłan występuje w charakterze urzędowym; 3 – Inne formy stroju kapłańskiego reguluje obowiązujące prawo diecezjalne (synodalne). Zawsze jednak, w tych diecezjach, obowiązuje koloratka i poważny strój ciemny; 4 – Przywdziewanie stroju świeckiego jest zakazane. Wyjątkiem mogą być górskie wycieczki turystyczne i zabiegi kuracyjne. Zawsze jednak wymagają indywidualnego zezwolenia własnego ordynariusza diecezjalnego lub zakonnego. Do powyższych norm postępowania, zgodnie z uchwałą 103 Konferencji Plenarnej Episkopatu Polski, ma ściśle stosować się duchowieństwo zarówno diecezjalne, jak i zakonne”. *Przypomnienie Plenarnej Konferencji Episkopatu Polski w sprawie stroju kapłańskiego*, z dnia 15 czerwca 1967 r., w: *Prawodawstwo Kościoła w Polsce 1961-1970*, t. 1, Warszawa 1971, s. 238-239.

⁵⁰ Tamże, s. 238.

⁵¹ Por. Віктор Д. Поспівил, *Східні Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 187-188.

pisemnie wyraziła zgodę na przyznanie tego przywileju. Duchowny może również korzystać z godności i odznaczeń w przypadku towarzyszenia przełożonemu, który udzielił prawnie tych łask, jak również kiedy władzę reprezentują bądź uzyskali na korzystanie z godności i odznaczeń zgodę Hierarchy miejsca⁵². Tak więc duchowni katolickich Kościołów wschodnich, którzy otrzymali od swych przełożonych pewne godności lub tytuły, z którymi związane są odznaczenia, mogą korzystać z nich tylko tam, gdzie swoje uprawnienia wykonuje władza, która je przyznała, albo kiedy reprezentują oni własny Kościół *sui iuris*⁵³. Powyższe rozstrzygnięcie kodeksowe stoi zatem w sprzeczności z dawnym powszechnym zwyczajem, istniejącym prawdopodobnie we wszystkich Kościołach wWschodnich, zgodnie z którym duchowny, otrzymując godności czy odznaczenia w specjalnym obrzędzie liturgicznym, mógł je nosić zawsze i wszędzie⁵⁴.

5. Prawo do odpowiedniego utrzymania

Prawodawca w KKKW odpowiedzialnie stwarza również gwarancję i możliwość realizacji przez duchownych katolickich Kościołów wschodnich przysługującego im zawsze prawa do odpowiedniego utrzymania, stosownie do wypełniania powierzonego im urzędu albo zadania. Wyraźnie widać możliwość interpretacyjnego zróżnicowania samego pojęcia odpowiedniego utrzymania urzędem bądź zadaniem, pełnionym i realizowanym przez duchownego. Jednakże w realizacji tego prawa bardzo istotna staje się możliwość udziału duchownego w otrzymaniu sprawiedliwego wynagrodzenia. Duchownym – zgodnie z KKKW – przysługuje odpowiednie wynagrodzenie, które zapewni środki na ich utrzymanie, zaś duchownym żonatym powinno wystarczyć na utrzymanie ich rodziny, choć o zabezpieczenie tej kwestii prawodawca pozwala zatroszczyć się również w inny sposób⁵⁵. Wydaje się słuszny postulat, aby w realizacji prawa duchownych do odpowiedniego utrzymania uwzględnić wszystkie ich potrzeby, na poziomie porównywalnym z potrze-

⁵² „Clerici iuribus et insignibus, quae adnexa sunt dignitatibus sibi collatis, uti non possunt extra loca, ubi suam potestatem exercet auctoritas, quae dignitatem concessit vel ad eiusdem dignitatis concessionem nihil excipiens scripto consensit, aut nisi auctoritatem, quae dignitatem concessit, comitantur vel eiusdem personam gerunt aut nisi consensum Hierarchae loci obtinuerunt”. KKKW, kan. 388.

⁵³ Пор. Віктор Л. Поснішнін, *Східні Католицькі Церкви в право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 188.

⁵⁴ Tamże.

⁵⁵ „Clerici ius habent ad congruam sustentationem et ideo pro implendo eis commissio officio vel munere iustam remunerationem percipiendi, quae, si agitur de clericis coniugatis, consulere debet etiam eorum familiae sustentandae, nisi aliter iam sufficienter provisum est”. KKKW, kan. 390 §1.

bami osób o podobnym wykształceniu, z potrzebą wypoczynku włącznie⁵⁶. Norma kodeksowa jest niemal identyczna z normą Kodeksu łacińskiego i z przyjętymi postulatami w prawie powszechnym Kościoła łacińskiego, dla którego ewangeliczną przesłankę o słuszności odpowiedniego utrzymania duchownych i ich wynagrodzenia należy upatrywać w biblijnym tekście: „zasługuje robotnik na swoją zapłatę” (Łk 10,7), jak również w słowach św. Pawła z Pierwszego Listu do Koryntian: „Pan postanowił, aby z Ewangelii żyli ci, którzy głoszą Ewangelię” (9,14). Również nauka *Vaticanum II* postuluje w tej kwestii, by sami wierni zatroszczyli się o zapewnienie kapłanom koniecznych środków do ich godziwego życia, ponieważ prezbiterzy pracują dla dobra Ludu Bożego. Natomiast powinnością biskupów jest uwrażliwianie wiernych w sprawie zapewnienia kapłanom słusznego wynagrodzenia. Prawodawca wskazuje, aby biskupi wydali w tej materii słuszne normy prawne dla swego duchowieństwa. Zdaniem Ojców soboru wynagrodzenie powinno być zasadniczo jednakowe dla wszystkich prezbiterów znajdujących się w podobnej sytuacji, z uwzględnieniem pełnionego zadania, jak również okoliczności miejsca i czasu⁵⁷. Wynagrodzenie winno być także adekwatne do pozycji duchownego i wystarczać na konieczne potrzeby, np. codzienne utrzymanie, mieszkanie, ubiór, wypoczynek oraz powinno starczyć na wynagrodzenia dla tych, którzy podejmują u kapłana konieczną posługę domową⁵⁸.

Zatem obecnie nikt nie powinien mieć już wątpliwości, że duchowni – tak łacínscy jak i wschodnich Kościołów *sui iuris* – z tej racji, iż poświęcają się kanonicznej posłudze kościelnej, zasługują na wynagrodzenie odpowiadające ich pozycji. Wynagrodzenie sprawiedliwe winno zaspokoić potrzeby ich własnego życia oraz zapewnić wypłatę należności dla tych osób, których pomocy prezbiterzy potrzebują⁵⁹. Prawodawca kodeksowy prawo do odpowiedniego utrzymania oraz wynagrodzenia przyznał również diakonom żonatym, którzy całkowicie oddali się kościelnej posłudze. W takim przypadku wynagrodzenie powinno gwarantować środki wystarczające na utrzymanie samych diakonów i ich rodzin. Natomiast jeśli otrzymują wynagrodzenie z racji wykonywania zawodu świeckiego, to te środki winny stanowić podstawę zabezpieczenia ich materialnego bytu⁶⁰. W Kościele łacińskim wiele kwestii szczegółowych rozstrzyga prawodawstwo partykularne. I tak np.

⁵⁶ Por. Віктор Д. Посніпін, *Східні Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 188.

⁵⁷ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”* z dnia 7 grudnia 1965 r., nr 20; por. kan. 281 §1 KPK.

⁵⁸ Por. Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis”* z dnia 7 grudnia 1965 r., nr 20.

⁵⁹ Por. kan. 281 §1 KPK.

⁶⁰ Por. kan. 281 §3 KPK.

prawo partykularne Archidiecezji Wrocławskiej normuje sprawę pochodzenia i wysokości środków, stanowiących bezpośrednio o możliwości realizacji prawa prezbiterów do odpowiedniego utrzymania i wynagrodzenia. Przyjęto rozwiązanie, że najniższe wynagrodzenie osób duchownych zaangażowanych w duszpasterstwie, winno odpowiadać średniej krajowej. W skład tego wynagrodzenia wchodzi: stypendia z intencji mszalnych, ofiary z kolędy i wypominek, wypłacone *iura stolae* i kosztu wyżywienia pokryte z kumulusu *iura stolae*⁶¹. Obecnie do tej składowej należy dodać pensje kapłanów-katechetów, otrzymywane z racji nauczania w szkołach. Natomiast na środki utrzymania kapłanów zaangażowanych w instytucjach kościelnych Archidiecezji, a więc poza duszpasterstwem, składają się stypendia z intencji mszalnych, miesięczne pensje, zapewnienie mieszkania, ubezpieczenie w ZUS i inne świadczenia, które zawsze może przyznać Arcybiskup Wrocławski⁶². Przyjęte zasady zobowiązują duchownego, w razie niewystarczalności ofiar na zabezpieczenie jego godziwego utrzymania, by poinformował o tym pisemnie władzę Archidiecezji, za pośrednictwem i po zaopiniowaniu przez dziekana, w celu otrzymania stosownej pomocy materialnej. Także sprawiedliwość wymaga, aby kapłani z zamożniejszych parafii, otoczyli troską prezbiterów pracujących w parafiach ubogich. Również kapłanom chorym nie może zabraknąć środków na leczenie i inne osobiste potrzeby⁶³. Prawodawstwo partykularne szczegółowo określa podział środków pieniężnych z racji złożenia ofiar mszalnych, *iura stolae*, ofiar z kolędy i wypominek oraz inne dochody i świadczenia przysługujące duchownym w Archidiecezji Wrocławskiej. Jasność zasad stwarza zatem okoliczności pełnej realizacji norm kodeksowych w kwestii zabezpieczenia duchownym warunków, w których mogą w pełni skorzystać z przysługującego im prawa do odpowiedniego utrzymania i sprawiedliwego wynagrodzenia⁶⁴.

6. Prawo do ubezpieczenia i odpowiednich warunków socjalnych

Duchowni mają również prawo, aby im i ich rodzinie, jeśli są żonaci, zostało zapewnione odpowiednie ubezpieczenie i zagwarantowanie godnych warunków socjalnych oraz opieka medyczna⁶⁵. O realizację tego prawa należy się zatroszczyć odpowiednio wcześniej przez obowiązkowe opłacanie składek ubezpieczeniowych

⁶¹ Por. *Zasady wynagradzania osób oraz finansowania urzędów i instytucji kościelnych w Archidiecezji Wrocławskiej*, w: *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995, s. 414.

⁶² Por. tamże, s. 415.

⁶³ Por. tamże, s. 414-415.

⁶⁴ Por. tamże, s. 412-414.

⁶⁵ „Item ius habent, ut sui suaeque familiae, si coniugati sunt, congruenti praecaventiae et securitati sociali necnon assistentiae sanitariae provideatur”. KKKW, kan. 390 §2.

w instytucjach, których istnienie zostało przewidziane prawem wspólnym dla katolickich Kościołów wschodnich. Prawodawca zobowiązał więc Hierarchów kościołów partykularnych *sui iuris* do właściwego zabezpieczenia społecznego i opieki lekarskiej dla duchowieństwa, a także powołania instytucji, która by pod kontrolą w ich kościołach partykularnych zapewniała realizację prawa duchownych do ubezpieczenia i odpowiednich świadczeń⁶⁶. Tak więc duchowni mają prawo do odpowiednich świadczeń emerytalnych, ubezpieczeń socjalnych oraz opieki zdrowotnej. Zapewnienie wszystkich tych praw jest obowiązkiem miejscowego Hierarchy⁶⁷.

W tym samym duchu zostały określone normy Kodeksu łacińskiego, bowiem również w diecezjach podstawowym obowiązkiem Biskupa Ordynariusza jest podjęcie troski, aby prezbiterom zapewniono opiekę społeczną na wypadek choroby, niezdolności do posługiwania, ze względu na osiągnięcie wieku emerytalnego bądź ze względu na starość. Ze świadczeń i ubezpieczeń społecznych korzystają dzisiaj prawie wszyscy, stąd duchowni nie powinni pod tym względem stanowić wyjątku⁶⁸.

7. Prawo duchownych do zrzeszania się

Prawodawca zadeklarował, że również duchowni katolickich Kościołów w Wschodnich mają prawo swobodnie zrzeszać się z innymi duchownymi lub świecczymi dla osiągnięcia celów właściwych i odpowiednich stanowi duchownemu. Jednakże biskup eparchialny zachowuje prawo do oficjalnego wydania osądu o odpowiedzialności tychże celów⁶⁹. Dlatego w kwestiach spornych rozstrzygnięcie wyłącznie należy do biskupa eparchialnego. Do stowarzyszeń mogą również należeć członkowie instytutów życia zakonnego, ilekroć taką możliwość przewidują statuty stowarzyszenia lub zainteresowani otrzymają wyraźną zgodę swego przełożonego. Stąd żadne stowarzyszenie chrześcijan nie może przyjąć do grona własnych członków duchownych, chyba że za specjalnym zezwoleniem wydanym przez Stolicę Apostolską. Jeśli chodzi o stowarzyszenie dostępne dla wszystkich chrześcijan ja-

⁶⁶ Por. tamże, kan. 1021 §2.

⁶⁷ Por. Віктор Л. Поснішніл, *Східне Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 188.

⁶⁸ Por. P. Stanisław, *Ubezpieczenia społeczne osób duchownych*, w: *Prawo wyznaniowe III Rzeczypospolitej*, Lublin – Sandomierz 1999, s. 257-267; por. U. Jackowiak, *Ubezpieczenie społeczne duchownych*, w: „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych” nr 5 (1998), s. 6-9.

⁶⁹ „Integrum est clericis firmo can. 578 §3 se cum aliis consociare ad fines consequendos statui clericali congruentes; competit autem Episcopo eparchiali de hac congruentia authentice iudicare”. KKKW, kan. 391.

kiegoś Kościoła patriarchalnego lub metropolitalnego *sui iuris*, to zgodę musi udzielić Patriarcha w porozumieniu ze stałym Synodem lub Metropolita w porozumieniu z dwoma biskupami eparchialnymi najstarszymi święceniami biskupimi⁷⁰.

Również Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 roku przyznaje, iż kapłanom diecezjalnym przysługuje prawo do zrzeszania się ze sobą w ramach diecezji lub szerzej, dla osiągnięcia celów zawsze zgodnych ze stanem duchownym⁷¹. Należy uściślić, że kapłani diecezjalni to duchowni żyjący w świecie, należący do konkretnej diecezji, a tym samym nie należący do instytutu życia konsekrowanego. Jednak w nauce soborowej Kościoła członkowie duchowieństwa zakonnego, pracujący na rzecz diecezji, w której przebywają, zaliczają się w szerszym ujęciu do grona duchowieństwa diecezjalnego⁷². W kontekście rozważania możliwości realizowania przez duchownych Kościołów wschodnich *sui iuris* i Kościoła łacińskiego prawa do zrzeszania się należy zapytać: Jakie cele mogą motywować duchownych do formalnego zrzeszania się? Otóż muszą one być zgodne z celami istotnymi dla stanu kapłańskiego i zawsze powinny mieć na uwadze owocność posługiwania Ludowi Bożemu oraz osiągnięcie przez samych szafarzy osobistej doskonałości. Dlatego prawodawca określił, że duchowni powinni doceniać te wspólnoty i stowarzyszenia, które posiadają statuty zatwierdzone przez kompetentną władzę kościelną. Ważne jest, by członkowie stowarzyszenia przez odpowiedni i zaakceptowany przez Kościół sposób życia i braterską pomoc dynamicznie rozwijali własną świętość w pełnieniu urzędu kapłańskiego oraz odpowiedzialnie pielęgnowali wzajemną więź braterską i kapłańską jedność ze swoim biskupem⁷³. Kapłani, realizując swoje podstawowe prawo do zrzeszania się, mają równocześnie do zrealizowania istotny obowiązek powstrzymania się od zakładania lub wstępowania do stowarzyszeń, których cel lub sama działalność nie dadzą się pogodzić z obowiązkami duchownych. Nie mogą również angażować się w pracę stowarzyszenia, gdy takie działanie będzie przeszkodą w sumiennym wypełnianiu pierwszego zadania, a więc tego, które zostało im zlecone przez właściwą władzę

⁷⁰ Por. KKKW, kan. 579 i 575 §1 n. 2.

⁷¹ Por. kan. 278 §1 KPK.

⁷² „Kapłani zakonni wyświęceni do zadań kapłańskich po to, by i oni byli skrzętnymi współpracownikami biskupiego stanu, mogą dzisiaj służyć większą jeszcze pomocą biskupom wobec zwiększenia się potrzeb dusz. Dlatego trzeba powiedzieć, że do pewnego stopnia rzeczywiście przynależą do kleru diecezjalnego, skoro mają udział w trosce i w pełnieniu dzieł apostołatu pod władzą świętych pasterzy”. Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus”*, nr 34.

⁷³ Por. kan. 278 § 2 KPK. Przykładowo można wskazać na Unię Apostolską Kleru, której statut został zatwierdzony przez Stolicę Apostolską w 1977 r., a następnie został przez Konferencję Episkopatu Polski przystosowany do specyfiki i potrzeb polskich diecezji. Por. T. Pawluk, *Prawo kano-niczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. IV, Olsztyn 1990, s. 92.

kościelną⁷⁴. Dla jasności rzeczy trzeba przypomnieć, iż przynależność do niektórych stowarzyszeń jest obwarowana kanoniczną karą. Kto zapisuje się do stowarzyszenia działającego przeciw Kościołowi, powinien zostać sprawiedliwie ukarany, zaś kto czynnie popiera wspomniane stowarzyszenia lub sprawuje w nich kierowniczą władzę, powinien być ukarany karą interdyktu⁷⁵. Zatem przysługujące duchownym prawo do zrzeszania się zawsze powinno ich obligować do podejmowania odpowiedzialnych decyzji.

8. Prawo do dorocznego odpoczynku

Duchownym katolickich Kościołów *sui iuris* przysługuje również prawo do należytych dorocznych wakacji, których czas powinien być określony przez przepisy prawa partykularnego⁷⁶. W przekonaniu komentatorów realizacja tego prawa powinna uwzględniać obyczaje społeczeństwa, włącznie z prawem pozostawania wolnym od obowiązków służbowych oraz zabezpieczenia niezbędnych środków finansowych na ten cel⁷⁷. Należy wskazać, że unormowania kodeksowe w tej kwestii starają się nie odbiegać od powszechnie przyjętych standardów, co wcześniej zostało potwierdzone przez Kodeks łaciński z 1983 roku. Prawodawca tym samym potwierdził, że prawo do odpoczynku należy już do niekwestionowanych praw osoby ludzkiej, stąd również duchownym przysługuje prawo do należytych i wystarczających dorocznych wakacji, określonych przepisami prawa powszechnego i partykularnego⁷⁸. Realizacja prawa do odpoczynku w porządku łacińskim wymaga, aby ordynariusz udzielił czasowego zwolnienia od pełnienia uprzednio wyznaczonych obowiązków. Zawsze jest to celowe działanie, bowiem prawodawcy zależy, aby przełożeni podjęli odpowiedzialną troskę o zdrowie osoby pełniącej urząd kościelny, umożliwili osobie duchownej skorzystanie z sensownego odpoczynku i dokonanie regeneracji sił do dalszej pracy. Decyzja o udzieleniu urlopu zawiera w sobie również możliwość opuszczenia swojej diecezji, a więc zwalnia czasowo z obowiązku rezydencji⁷⁹.

⁷⁴ Por. kan. 278 §3 KPK.

⁷⁵ Przepis ten odnosi się do wszystkich wiernych. Por. kan. 1374 KPK; por. V. de Paolis, *De sanctionibus in Ecclesia. Adnotationes in Codicem: Liber VI*, Roma 1986, s. 121.

⁷⁶ „Ius clericorum est ad debitum quotannis feriarum tempus iure particulari determinandum”. KKKW, kan. 392.

⁷⁷ Por. Віктор А. Поснішніл, *Східне Католицьке Церковне право. Згідно з Кодексом Канонів Східних Церков*, s. 188.

⁷⁸ Por. kan. 283 §2 KPK; Por. *Instrukcja synodalna, I. Prawo księdza do odpoczynku*, w: *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, Wrocław 1995, s. 423-424.

⁷⁹ Por. kan. 283 §1 KPK.

Prawo powszechne KPK zaleca, aby sprawy związane z realizacją prawa duchownych do urlopu zostały określone przez normy partykularne, choć wybrane kwestie np. urlop proboszcza i wikariusza określa ogólnie prawo powszechne⁸⁰, a konkretyzują je przepisy prawa partykularnego⁸¹. Wydaje się więc, że jest to wprost konieczne, bowiem choć samo prawo jest oczywiste, to jednak jego realizacja nie-raz bywa złożona i wymaga kompromisu pomiędzy racjami jednostki i oczekiwaniami wspólnoty⁸².

9. Prawo do świadczenia pomocy pasterskiej poza własną eparchią

Zasadniczo prawodawca wskazał na obowiązek duchownych katolickich Kościołów wschodnich w zakresie odpowiedzialnej troski o rozwój wszystkich Kościołów *sui iuris*. Z tym wiąże się jednak gotowość duchownego do spełniania posługi pasterskiej zwłaszcza na misjach albo w regionach cierpiących na brak kapłanów⁸³. Prawodawca wskazał, że może się to dokonać albo za zgodą, albo na skutek zachęty swego biskupa eparchialnego lub przełożonego, co bezpośrednio implikuje prawo do wyboru miejsca pracy (np. misje czy Kościół w potrzebie) i wskazuje, że duchowny może wówczas wyjść z inicjatywą i decyzją, objawiającą swoje własne wewnętrzne postanowienie o gotowości do pracy poza własną eparchią. Zatem duchowni mają prawną możliwość, by świadczyć pomoc w apostołskim posługiwaniu, zwłaszcza w tych miejscach, gdzie występuje brak wystarczającej liczby kapłanów. Prawodawca oczekuje również tego, że biskupi eparchialni oraz przełożeni zakonnici będą tak zadeklarowaną pomoc ze wszech miar popierać, zwłaszcza ilekroć pozwalają na to okoliczności.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawione w niniejszym artykule prawa wspólne wszystkim duchownym katolickim Kościołom wschodnim wyraźnie korelują z prawami promulgowanymi w Kodeksie Jana Pawła II z 1983 roku. Nie może być inaczej, bowiem ta-

⁸⁰ Por. kan. 533 §2, 550 §3 KPK.

⁸¹ W Archidiecezji Wrocławskiej w realizacji prawa duchownego do odpoczynku można wyróżnić kilka aspektów: 1 – kodeksowa regulacja sprawy urlopu proboszcza i wikariusza; 2 – okres urlopowy określono od 25 VI do 25 VIII; 3 – ujednolicenie prawa do „dnia wolnego” w tygodniu. Prawo do jednego dnia wolnego w tygodniu mają wszyscy księża, łącznie z proboszczem; 4 – obowiązek konsultacji wyjazdów poza parafię ze swoim proboszczem, również z racji dnia wolnego. Proboszcz nie powinien bez uzasadnionych racji odmawiać zgody na taki wyjazd. Por. *Instrukcja synodalna, I. Prawo księdza do odpoczynku*, w: *Synod Archidiecezji Wrocławskiej 1985-1991*, s. 423.

⁸² Por. tamże.

⁸³ Por. KKKW, kan. 393.

jemnica i rzeczywistość posługiwania kapłańskiego w Tradycji Wschodu i Zachodu ma wspólne źródło, tak przecież istotne dla samego sakramentalnego kapłaństwa. Prezentacja praw stała się pełniejsza i bardziej plastyczna, dzięki zastosowaniu metody porównawczej umożliwiającej bardziej dogłębną refleksję nad normami Kodeksu Kanonów Kościołów wschodnich i Kodeksu Prawa Kanonicznego. Nie trudno było zauważyć, że niektóre z obowiązków duchownych łacińskich stały się w katolickich Kościołach wschodnich prawami osób duchownych, np. obowiązek zachowania celibatu w KPK stał się prawem do wyboru celibatu w KKKW.

Summarium

Iura cleri in Codice Canonum Ecclesiarum Orientalium

Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, ab Joanne Paulo Papa II Constitutione apostolica Sacri canones, diei 18.X.1990 a. Promulgatus, novem iura obligatoria totius cleri Catholicarum Ecclesiarum Orientalium communia enumerat Legislator, similiter ac enumerando iura cleri, multoties normis iam pridem in Codice Iuris Canonici 1983 anni promulgato usufruitur. Tamen notandum est Codicem Canonum Ecclesiarum Orientalium enumerationem magis evolutam et specificam iurium communium totius cleri Catholicarum Ecclesiarum Orientalium sui iuris habere, quam quod in Codice Iuris Canonici (Ecclesiae Latinae) invenitur.